

پاسداری از فرهنگ عاشورا

سید جواد حسینی

بعدی بوده و منحصر به زمان و مکان خویش اند.

برخی انقلابها و دعوتها، دو بعدی هستند و شعاع تأثیرشان در دو جهت بوده است؛ آنها همچنان که قشر وسیعی از انسانها را در زمان خود جذب نموده‌اند، در زمانهای بعد نیز پیشروی کرده‌اند، و شعاع آنها از مکان گذشته، بعد زمان را نیز فرا گرفته است و بعضی دیگر در ابعاد گوناگون پیشروی کرده‌اند؛ هم سطح وسیعی از جمعیت‌های بشر را جذب کرده و تحت نفوذ خویش قرار داده‌اند و در هر قاره‌ای از قاره‌ها اثر نفوذ آنها را

بدون شک ماندگارترین و موثرترین حادثه تاریخی بعد از ظهور اسلام، حادثه کربلا است. قیامها، انقلابها و دعوت‌هایی که تا به حال در میان بشریت پدید آمده است، همه یکسان نبوده و شعاع تأثیر آنها یکنواخت نیست؛ بعضی از انقلابها و دعوتها و جریانهای فکری در زمان پیدایش خود قشر وسیعی را فرا گرفته، میلیون‌ها نفر طرفدار و پیرو پیدا کرده‌اند، اما بعد از زمان خویش دیگر بساط هستی‌شان برچیده و به دست فراموشی سپرده شده است.

این گونه انقلابها و دعوتها تک

می‌بینیم و هم بعد زمان را فرا گرفته؛ یعنی مخصوص یک زمان و یک عصر نبوده، بلکه عمق زمان را درنوردیده و قرنهای متمادی با کمال اقتدار حکومت کرده‌اند، و هم تا اعماق روح بشر ریشه دوانده و ضمیر افراد را در اختیار خود گرفته و بر اعماق قلبها حکومت کرده و زمام احساسها را در دست گرفته‌اند.

این گونه قیامها و دعوت‌های سه بعدی مخصوص سلسله پیامبران و امامان است.^۱

قیام عاشورا و فرهنگ و پیامهای آن از این نوع سوم است که هم مکان را درنوردیده و هم تمام ابعاد زمان را فرا گرفته و هم اعماق قلب انسانهای بسیاری را - فراتر از حیطه شیعه و مسلمانان - تسخیر نموده و آنها را عاشق و شیدای نام حسین علیه السلام و قیام و کربلای او ساخته است.

قیام عاشورا، به خاطر همین سه بعدی بودن، تأثیر شگرفی در تحول جوامع و سازندگی آنها مخصوصاً در حیطه اسلام داشته است. از این رو می‌توان ادعا کرد که یکی از مهم‌ترین

علل توسعه و گسترش دین اسلام، عاشورای حسین علیه السلام بوده است.

قیام امام حسین علیه السلام و فرهنگ عاشورای او در ایجاد نهضتها و حرکت‌های ظلم ستیز بعد از عاشورا نقش تعیین کننده‌ای داشته است، مانند قیام توابین، قیام مختار، قیام زید شهید و... تا می‌رسیم به انقلاب اسلامی ایران که هم در ایجاد و هم در تداوم آن، عاشورا و فرهنگ عاشورایی نقش تعیین کننده‌ای داشته و دارد.

همچنین در سازندگی و هدایت افراد، نقش تحول ساز و انقلاب آفرین نهضت حسینی بر هیچ انسان منصفی پوشیده نیست. اکثر شهدای جنگ و انقلاب اسلامی ایران، از جلسات حسینی به پا خاستند و در این مجالس ساخته شدند و هدایت بسیاری از افراد گناهکار، بی‌نماز و... توسط مجالس امام حسین علیه السلام انجام گرفته است.

امروزه هیچ کس در این مسئله

۱. اقتباس از مرتضی مطهری، جاذبه و دافعه علی علیه السلام، انتشارات صدرا، ص ۳۵ - ۳۶، با تغییر و اضافات.

فقه عاشورا

در فقه عاشورا باید به خوبی تبیین شود که فداکاری تا پای جان برای حفظ دین و اسلام واجب است؛ هر چند جان امام معصوم علیه السلام باشد. این فداکاری هرگز مصداق خشونت طلبی و یا مصداق «وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ»^۲ «خود را با دست خود به هلاکت نیندازید» نیست و حتی اگر لازم باشد، کودکان و زنان هم باید برای حفظ دین، و تبلیغ آن به اسارت روند. همین طور بیان شود که در مراتب امر به معروف و نهی از منکر ممکن است تا آنجا انسان پیش رود که جان خودش را به خطر اندازد و یا آنهایی که مرتکب منکر می شوند را به هلاکت رساند.^۳

مرز دقیق این مسائل و دهها مسئله فقهی دیگر که در حادثه کربلا مطرح است، باید به خوبی تبیین و

تردید ندارد که مجالس حسینی و تداوم فرهنگ عاشورایی، مهم ترین آثار مثبت را در ابعاد مختلف بر جامعه دارد، اما تمام سخن در این است که چه کنیم تا فرهنگ عاشورا همچنان زنده و سازنده و موثر باقی بماند، و موانع گوناگون و تحریفات آن را ختنی و بی اثر نسازد؟

فرهنگ عاشورا

فرهنگ به معنای دانش، ادب و علم و تربیت، آثار علمی و ادبی یک قوم یا ملت و همچنین به مجموع رفتارها و رسومات یک ملت گفته می شود.^۱

مقصود از فرهنگ عاشورا مجموعه مفاهیم، سخنان، اهداف و انگیزه ها، شیوه عمل، روحیات و اخلاقیات والایی است که در نهضت کربلا گفته شده یا به آنها عمل شده یا در حوادث آن نهضت تجسم یافته است. این ارزشها و باورها هم در کلمات سیدالشهدا و یاران و خاندان و ادامه دهندگان راه او متجلی است و هم در رفتار و کردارشان در جریان آن قیام تبلور یافته است.

۱. ر.ک: فرهنگ عمید، انتشارات جاویدان،

دوازدهم، ۱۳۵۴، ص ۸۷۲.

۲. بقره/۱۵۹.

۳. مرتضی مطهری، حماسه حسینی، قم،

انتشارات صدرا، اول، ۱۴۰۷ ق، ج ۳، ص ۲۳۹.

عرفان عاشورا

بخش دیگر از فرهنگ سازی عاشورا مربوط به عرفان می‌شود. در زمانی که در جامعه عرفان بودایی راه پیدا کرده و عرفان تصوف به صورت گسترده و وسیع با برنامه ریزی تبلیغ می‌شود، جا دارد عرفای بزرگوار شیعی نقش امام عارفان و شهدای عارف کربلا را در بخش نظری و عملی عرفان بازنویسی نمایند، و بیان کنند که چگونه با جان و خون خویش هستی را تفسیر، و وجود خدا را ثابت نمودند، و در بخش عرفان عملی با جان باختن در راه جسانان، و فانی شدن در کوی دوست، طی مسیر کردند.

اهل عرفان و سیر و سلوک در مقابل عرفان حسین علیه السلام و شاگردان او زانو بزنند و یاد بگیرند که چگونه ترک عادات و رسوم، رفق و مدارا،^۱ محاسبه، ثبات و دوام، ارادت و ادب، و شب بیداری، تضرع، کتمان سر، نفی

بازگو شود و همین طور در بحث حقوقی فقه بیان شود که شهدا، به خصوص شهدای گرانقدر کربلا چه حق و حقوقی به گردن بشریت و جهان اسلام دارند.

تاریخ عاشورا

بر تاریخ نویسان چیره دست و کارشناسان تاریخ اهل بیت، لازم است که تاریخ عاشورا را به صورت صحیح و مستند و پالایش شده از پیرایه‌ها و تحریفها بازسازی کنند و تاریخ این حادثه عظیم را به صورت روشن و مستند در اختیار متخصصان و مبلغان قرار دهند.

کلام عاشورا

بحثهای عقائدی و کلامی متعدد، و شبهات فراوانی در مورد حادثه کربلا وجود دارد، همچون چگونگی دفن امام توسط امام، الحاق سرهای شهداء، کرامات گوناگونی که رخ داده است مثل تاریک شدن روز عاشورا، قرآن خواندن سر مبارک امام حسین علیه السلام بر سر نیزه، نوردهی سر مبارک در تنور خولی و دیر راهب و... که باید بخوبی تبیین و به صورت صحیح بازگو شود.

۱. اشاره به لوازم سیر و سلوک در عرفان عملی فقیهان عارف، برگرفته از سیدمرتضی بحر العلوم، رساله سیر و سلوک، تهران، انتشارات حکمت، اول، ۱۳۶۰، ص ۴۰-۳۹.

ندیدم «مَا زَأَيْتُ إِلَّا جَمِيلاً»^۱ و دهها مسئله عرفانی دیگر که شاید هنوز عرفا به عمق آن نرسیده‌اند.

اخلاق عاشورا

و همین طور اخلاق نویسان، فرهنگ اخلاق عاشورا را تنظیم کنند و بنویسند که اگر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله برای تکمیل مکارم اخلاق مبعوث شد و خودش فرمود: «بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ»، در کربلا تمامی این مکارم به عرصه ظهور و نمایش درآمد؛ شجاعت در اوج و نهایتش، فداکاری و ایثار و گذشت در آخرین حدش، عزت نفس، منش انسانی، صبر و بردباری و خلوص نیت با آخرین حلقه‌های تکاملش و دهها صفت اخلاقی دیگر در عاشورا تحقق عملی و عینی پیدا کرد.

و همچنین روان‌شناسان و متخصصان روحی بررسی نمایند که چگونه می‌شود از نظر روانی امتی حاضر شوند فرزندان پیغمبر خدا را با آن وضع فجیع به شهادت برسانند و

خواطر را عملاً به دیگران آموخت. و همچنین بیان کنند که «زهیر بن قین» و «حرّ بن یزید ریاحی» چگونه گام اول عرفان را که «توبه» و «مراجعت» بود برداشتند و در اول محرم «در آستانه تحول» قرار گرفتند و تا «سر منزل» مقصود بدون چله نشینی پیش رفتند و یک شبه ره صد ساله را طی نمودند، و همین طور اوج عرفان زینب علیها السلام را به تصویر کشند که چگونه در سخت‌ترین شب زندگی خود که از یک طرف بدنهای برادران و فرزندان و بستگان شهیدش در بیابان مانده و زنها و کودکان آواره صحرا بودند و خود با بیماری در درون خیمه نیم سوخته قرار دارد، گرسنه، تشنه، در محاصره دشمن، ولی با این حال نماز شبش ترک نمی‌شود.

و بنویسند که اگر عرفا به دریا بنگرند، خدا را می‌بینند، و به هر جا بنگرند نشان از روی زیبای او می‌بینند، زینب علیها السلام همه هستی را بلکه تمام مصیبتها، اسارتها و طعنه‌ها را زیبا می‌بیند و در مقابل ابن زیاد فریاد بر می‌آورد که من از خدا جز زیبایی

۱. بحار الانوار، ج ۴۵، ص ۱۱۵.

می خرید، بعد از نماز وقتی امام حسین علیه السلام به بالای سر او آمد، عرض کرد: «آیا به عهد خود وفا کردم؟»

و همین طور مبلغان و سخنوران و نویسندگان، عبرت‌های عاشورا و درس‌هایی که از آن می‌توان گرفت، اهداف آن قیام، زمینه‌ها و علل آن را از نو بازخوانی و بازگویی و بازنویسی کنند و همچنین هنرمندان و شاعران، زیباییهای قیام عاشورا را به خوبی به تصویر کشند و با زبان شعر و هنر به جوانان و جامعه عرضه کنند و آنها را به خوبی به سمت و سوی حقیقت و راستی هدایت نمایند.

هر آنچه با نام و مکتب حسین علیه السلام، با فرهنگ عاشورا و عاشورائیان به جامعه عرضه شود، و درست و صحیح و مستند و محکم باشد، از پذیرش بالایی برخوردار خواهد بود، بلکه جوانان و جامعه عاشقانه آن را خواهند پذیرفت.

پاکسازی تاریخ عاشورا

گام دیگری که لازم است برای

بر تاریخ نویسان چیره دست و کارشناسان تاریخ اهل بیت، لازم است که تاریخ عاشورا را به صورت صحیح و مستند و پالایش شده از پیرایه‌ها و تحریفها بازسازی کنند

اهل بیت عصمت و ناموس خدا را به اسارت ببرند. و تحلیل کنند که چگونه انسان از نظر روانی به مرحله‌ای می‌رسد که مرگ را سعادت بداند، چنانکه امام حسین علیه السلام فرمود: «إِنِّي لَا أَرَى الْمَوْتَ إِلَّا السَّعَادَةَ»^۱ و یا جوانی چون علی اکبر از مرگ باکی نداشته باشد و آن را نردبان ترقی بداند^۲ و نوجوانی همچون قاسم بن الحسن مرگ را از غسل برتر بداند و بگوید: «أَخْلَى مِنْ الغَسْلِ» و یا اینکه یاران امام حسین علیه السلام با آن همه فداکاری، خود را مدیون بدانند و مانند سعید که در مقابل صف جماعت امام حسین علیه السلام تیرها را به بدن

۱. همان، ص ۱۱۰.

۲. همان، ص ۳۴.

در زمانی که در جامعه
عرفان بودایی راه پیدا کرده
و عرفان تصوف به صورت
گسترده و وسیع با برنامه
ریزی تبلیغ می‌شود، جا
دارد عرفای بزرگوار شیعی
نقش امام عارفان و شهدای
عارف کربلا را در بخش
نظری و عملی عرفان
بازنویسی نمایند، و بیان
کنند

و طب‌های با صدای گوش خراش که
شدیداً زیان آور است، جلوگیری شود
و نسبت به عزاداری‌های تصنعی و
گریه‌های ساختگی، و قلاده به گردن
انداختن‌ها و...، توسط واعظان و مبلغان
محترم اطلاع رسانی شود و راه صحیح
عزاداری تبیین گردد.

والسلام

حفاظت از فرهنگ عاشورا توسط
محققان و کارشناسان تاریخ و سیره
اهل بیت علیهم‌السلام و مسئولان دلسوز انجام
گیرد، پاکسازی تاریخ عاشورا از
تحریفها است. امروز توسط برخی
مداحان ناآشنا، نویسندگان نادان و یا
مغرض و مورخان وابسته به بیگانگان،
صدها تحریف و تغییر و پیرایه نسبت
به عاشورا به وجود آمده است. در این
بخش مبلغان و وعاظ محترم و قلم به
دستان متعهد، می‌توانند در پاکسازی تاریخ
عاشورا نقش به‌سزایی داشته باشند.

باید تحریفهای معنوی و لفظی
عاشورا، و علل و خواستگاههای آن تبیین
گردد، و همیشه باید همچون مطهریها
باشند که فریاد برآورند از این همه تحریفها
و کجرویها، و همین‌طور خرافه‌هایی که
دور این حقیقت را گرفته است.

و مسئولان امر، مسئولیت
جلوگیری از مداحان غیرمتعهد و
صحنه‌گردانهای غیرمذهبی و فاسد و
بی‌تعهد را به عهده دارند.

و همین‌طور شایسته و بایسته
است که از راهیابی آواز و وسائل لُهو و
لعب که هر سال بر آن افزوده می‌شود،